

ANOR (*Punica granatum* L.) NING BOG'LARINI BARPO QILISH VA PARVARISHLASH TEXNOLOGIYASI

Jumanova Moxira Zoirovna

Akademik Maxmud Mirzayev nomidagi bog'dorchilik,
uzumchilik va vinochilik ilmiy-tadqiqot instituti tayanch doktoranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17898486>

Annotatsiya

Mazkur maqolada anor o'simligining biologik xususiyatlari, uning qaysi tur yoki turkumga kirishi, kelib chiqish vatani, tarqalishi, hamda kolleksion bog'larni parvarishlashda bajariladigan asosiy agrotexnik va meliorativ tadbirlar haqida bayon qilingan. Bundan tashqari parvarishlash jarayonida anor navlarining haroratga bo'lgan talabi, hamda o'g'itlarning hosildorlikka tasiri o'rganilib o'zaro tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: anor, nav, o'g'it, meva, harorat, namlik, shakl, iqlim, tovorbop hosil, ekish sxemasi.

Аннотация

В данной статье описаны биологические особенности растения граната, его вид или род, происхождение, распространение, основные агротехнические и мелиоративные мероприятия, проводимые при уходе за коллекционными садами. Кроме того, изучены и проанализированы температурные требования сортов граната при уходе, а также влияние удобрений на урожайность.

Ключевые слова: гранат, сорт, удобрение, плод, температура, влажность, форма, климат, товарный урожай, схема посадки.

Abstract

This article describes the biological characteristics of the pomegranate plant, its species or genus, its origin, distribution, and the main agrotechnical and land reclamation measures taken in the care of collection gardens. In addition, the temperature requirements of pomegranate varieties during care, as well as the effect of fertilizers on yield, were studied and analyzed.

Keywords: pomegranate, variety, fertilizer, fruit, temperature, humidity, shape, climate, marketable yield, planting scheme.

Kirish. Dunyoda yovvoyi mevali o'simliklarni madaniylashtirishga, ya'ni oddiy seleksiyaga bundan 5000 yil avval asos solingan va ilk bor insonlar tomonidan o'z extiyojlarini qondirish maqsadida ko'plam mevali o'simliklarni, shu jumladan anor o'simligining ham ko'plab yovvoyi turlari madaniylashtirib kelingan.

Ma'lumki Respublikamiz hududida uzoq yillardan buyon anorzorlar barpo qilinib, istiqbolli navlar ekib kelinmoqda. Bular Farg'ona vodiysida, Surxondaryo viloyatining ayrim tumanlarida joylashgan. Anorzorlar Farg'ona vodiysining Quva, Namangan va Andijon tumanlarida katta maydonlarda bog'lari barpo qilingan. O'zbekistonning boshqa viloyatlaridagi anorzorlar asosan yangi barpo etilgan bo'lib, ularga mahalliy navlar ekilgan. Ekilgan ko'chatlar tezlik bilan 60-70 sm balandlikda tanalari oqlanishi shart. Bu tanasini qizishdan saqlay-di va suv bug'lanishini kamaytiradi hamda zararkunandalardan himoya qiladi. O'sish davrida ko'chatlarning atroflari qatqaloq bo'lib qolmasligi uchun yumshatib turiladi [3].

Anor ko'chatlari o'tqazilganidan keyin 15-20 sm do'nglikda ko'miladi, chopiq qilinadi, bu do'nglar ikkinchi sug'orishdan keyin tekislab yuboriladi. Ko'chatlarning atrofi bo'ylab taqa

shaklida ariqcha olinadi, u qator bo'ylab o'simliklardan 30-40 sm uzoqlikdan o'tadigan sug'orish egati bilan tutashadi. Ko'chatlar o'tkazilib egat va ariqchalar olib bo'lingandan keyin anorzor (yerning namligi qanday bo'lishidan qat'i nazar) birinchi marta sug'oriladi. Sug'orilganidan 2-3 kun o'tgach, ko'chatlar to'g'rilab chiqiladi va zarur bo'lsa, ular tagiga tuproq tortiladi [1].

Anor ko'chatlari o'tqazilgan dastlabki yili o'sish davri davomida 10-12 marta (gektariga 600-700 m³ mayorda) sug'oriladi. Anorzor tuprog'ining namligi dalaning to'liq nam sig'imiga nisbatan 75-80% bo'lishi talab etiladi. Oxirgi suv oktabr oyining birinchi o'n kunligida beriladi. Har galgi sug'orishdan keyin, tuproq yetilishi bilanoq sug'orish egatlari va o'simlik taglari yumshatiladi. O'simlik qator oralari yoz mavsumi davomida 4-5 marta yumshatilsa unumdorlik ortadi. Kuzda anor tuplari tuproqqa ko'mib qo'yiladi [2;3].

Harorat 15-16 °C dan pastga tushmaydigan janubiy tumanlarda anor tuplari ko'milmaydi. Kelasi yil bahorgi sovuqlar o'tishi bilan tuplar ochiladi. Qatorlar

chopiq qilinadi. Dastlabki ikki yilda qator oralari qora shudgorligicha qoldiriladi, undan keyin esa siderat ekinlar ekish tavsiya etiladi.

Mavsum davomida yer maydoni 4-5 marotaba chizellanishi talab etiladi. Anorni ko'mish oldidan yer 25-30 sm chuqurlikda haydaladi, tuplarni ochilgandan keyin ikki hafta o'tgach, singan, qurib qolgan shox va novdalari, ildiz bachkilari kesib tashlanadi. Hosilga kirgan anor o'sish davri davomida 9-10 marta sug'oriladi. Oxirgi suv oktabrda beriladi. Bunda gektariga 800-900 m³ me'yorida suv sarflanadi. Anor tuplarini qishda ko'mish oson bo'lishi uchun o'sish davri oxirida bostirib sug'oriladi. Shoxlar mog'orlamasligi uchun qishda sug'orilmaydi, lekin qish juda quruq kelganida bir-ikki marta (gektariga 1500-2000 m³ dan) sug'oriladi.

Anor bog'larida o'g'itlardan oqilona foydalanilsa, ular o'simliklarning yer ustki qismlari va ildizlarning rivojlanishiga yaxshi ta'sir etadi. O'g'itlangan yerdagi anor daraxtlarining novdasi nazoratga nisbatan 80% ko'p o'sgan; hosili esa 25-75% oshgan, ayrim hollarda – ildizlar regeneratsiyasi 2-3 marta yaxshilanadi. Shu bilan birga birmuncha uzoq yashaydi va daraxtlar sovuqqa ancha chidamli bo'lib boradi. Ularda fotosintez kuchayadi, meva kurtaklar ko'p hosil bo'ladi va muntazam ravishda hosil beradi; fosfor va kaliy o'g'itlar meva yetilishini tezlashtiradi. Anorzorlarni o'g'itlash mevalar sifatiga ham ta'sir qiladi, ularning vazni o'rtacha 15% gacha ortadi, mevalarning rangi yaxshilanadi. Tuproqdagi oziq-moddalarning eng ko'p qismini daraxtlar meva, so'ngra esa barg hosil qilishga va shu yilgi novdalarning o'sishiga sarflaydi (1-rasm).

Anor butasi qancha qari bo'lsa, u yerdan oziq moddalarni shuncha ko'p o'zlashtiradi. Yil davomida o'simlik oziq moddalarning ko'p qismini o'sish davrining birinchi yarmida, asosan bahorda, ya'ni jadal o'sayotganda va tugunchalar rivojlanayotganda, so'ngra esa o'sish davrining ikkinchi yarmida, shox-shabballari yo'g'onlashayotganda, mevalari kattalashayotganda o'zlashtirib, bu muhim davrlar hisoblanadi. Novdalarning o'sish davrining oxirida, mevalarni yig'ib-terib olgandan keyin, sovuq tushgunga qadar o'simliklarning oziq moddalarga bo'lgan talabi ancha kamayadi. Meva daraxtlarining guli, tugunchalari va barglari tarkibida azot, fosfor hamda kaliy eng ko'p bo'ladi, qari yog'ochligida va yo'g'on ildizlarida ularning miqdori kamroq bo'ladi. Shuning uchun, anor butalarining gul va tugunchalarini ko'p to'kib yuborsa, ulardagi moddalar kamayib ketadi [4].

Yosh anorzorlar bog' barpo qilingandan keyin uchinchi yildan e'tiboran boshlab gektariga 25-30 t hisobidan go'ng solib o'g'itlanadi, beshinchi yildan boshlab esa har uch yilda bir marta

35-40 t dan go'ng ishlatiladi. Mineral o'g'itlardan dastlabki ikki yilda har yili gektariga 30-35 kg dan azot, 20-25 kg dan fosfor va 7-8 kg dan kaliy solinadi. Uchinchi, to'rtinchi yilga borganda azot va kaliyning miqdori ikki baravar, fosfor miqdori esa 1,5 baravar oshiriladi. Besh yoshli va undan oshganidan e'tiboran har gektarga solinadigan azotning miqdori 100-120 kg ga, fosforniki 60-65 kg va kaliyniki 25-30 kg ga yetkaziladi. Kam unumli yerlarda azot va fosfor miqdori 1,5-2 baravar oshiriladi, shulardan azotning 50% yoz faslidagi oziqlantirishda beriladi.

To'liq pishganda terib olinadi. Erta terilsa, saqlanganda yetilmaydi. Pishgan mevasi o'z vaqtida terib olinmasa, yorilib ketadi. Mevasi yirik, o'rtacha vazni 150-200 g dan 1-1,2 kg gacha bo'ladi. Anor 15-16 daraja sovuqdan qattiq zararlanadi. 18-20 daraja sovuqda esa uning ildizi bo'g'zigacha sovuq uradi. Shuning uchun qishda ko'miladi. O'zbekistonda 40 dan ortiq navlari mavjud bo'lib, sovuqqa chidamsiz bo'lganligi uchun asosan qishda ko'mib yetishtiriladi. Bog'larni yoshi hamda navlarga qarab, har gektar bog'dan 15-35 t hosil olish mumkin bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Baymetov K. I., Shreder YE. A., Axmedov Sh. M., Qayimov A. Q. Anorni fermer xo'jaliklarida ko'paytirish texnologiyasi. – Toshkent. 2015.
2. Dankov V. Субтропическийе култури Санкт-Петербург: 2000. – s. 40-45.
3. Turkiya Respublikasi Oziq-ovqat qishloq xo'jaligi vazirligi hamda "Denizbank" hamkorligida tayyorlangan "100 ta kitobdan" iborat to'plami.
4. Ne'matov I. Anor yetishtirish sirlari. – Toshkent. 2011. b. 3-15.